

7. संकल्प सद्धिदियक धातुप्रयोग

Question 2:

उदाहरणम् अनुसृत्य रिक्तस्थानानि पूरयत-

(क)	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्	
यथा	वसति स्म	वसतः स्म	वसन्ति स्म	
	पूजयति स्म	-----	-----	
	-----	रक्षतः स्म	-----	
	चरति स्म	-----	-----	
	-----	-----	कुर्वन्ति स्म	
(ख)	पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
यथा	प्रथमपुरुषः	अकथयत्	अकथयताम्	अकथयन्
	प्रथमपुरुषः	-----	अपूजयताम्	अपूजयन्
	प्रथमपुरुषः	अरक्षत्	-----	-----
(ग)	पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
	मध्यमपुरुषः	अवसः	अवसतम्	अवसत
	मध्यमपुरुषः	-----	अपूजयतम्	-----
	मध्यमपुरुषः	-----	-----	अचरत
(घ)	पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
यथा	उत्तमपुरुषः	अपठम्	अपठाव	अपठाम

उत्तमपुरुषः अलिखम् -----

उत्तमपुरुषः ----- अरचयाव -----

Answer:

(क) एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

यथा वसति स्म वसतः स्म वसन्ति स्म

पूजयति स्म पूजयतः स्म पूजयन्ति स्म

रक्षित स्म रक्षतः स्म रक्षन्ति स्म

चरति स्म चरतः स्म चरन्ति स्म

करोति स्म कुरुतः स्म कुर्वन्ति स्म

(ख) पुरुषः एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

यथा प्रथमपुरुषः अकथयत् अकथयताम् अकथयन्

प्रथमपुरुषः अपूजयत् अपूजयताम् अपूजयन्

प्रथमपुरुषः अरक्षत् अरक्षताम् अरक्षन्

(ग) पुरुषः एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

मध्यमपुरुषः अवसः अवसतम् अवसत

मध्यमपुरुषः अपूजयः अपूजयतम् अपूजयत

मध्यमपुरुषः अचरः अचरतम् अचरत

(घ) पुरुषः एकवचनम् द्विवचनम् बहुवचनम्

यथा उत्तमपुरुषः अपठम् अपठाव अपठाम

उत्तमपुरुषः अलिखम् अलिखाव अलिखाम

उत्तमपुरुषः अचरयम् अरचयाव अचरयाम

Question 3:

प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखत-

(क) निर्भयं जनं कः स्वयमेव रक्षति?

(ख) पार्वती तपस्यार्थं कुत्र अगच्छत्?

(ग) कः अशिवं चरति?

(घ) शिवनिन्दां श्रुत्वा का क्रुद्धा जाता?

(ङ) वटुरूपेण तपोवनं कः प्राविशत्?

Answer:

(क) ईश्वरः।

(ख) कानने।

(ग) शिवः।

(घ) पार्वती।

(ङ) शिवः।

Question 4:

कः/का कं/कां प्रति कथयति कः/का कम्/काम्

यथा वत्से! क्व कठिनं तपः? माता पार्वतीम्

(क) अम्ब! पतिरूपेण शिवं प्राप्तुं तपस्यां करिष्यामि। -----

(ख) अत्रैव व्रतादिकं कुरु। -----

(ग) अयि पार्वति! सत्यमेव त्वं शिवं पतिमिच्छसि? -----

(घ) अपसर, अरे वाचाल! -----

(ङ) पार्वति! प्रीतोऽस्मि तव तपस्यया। -----

Answer:

कः/का कं/कां प्रति कथयति कः/का कम्/काम्

यथा वत्से! क्व कठिनं तपः? माता पार्वतीम्

(क) अम्ब! पतिरूपेण शिवं प्राप्तुं तपस्यां करिष्यामि। पार्वती मातरम्

(ख) अत्रैव व्रतादिकं कुरु। माता पार्वतीम्

(ग) अयि पार्वति! सत्यमेव त्वं शिवं पतिमिच्छसि? वटुः पार्वतीम्

(घ) अपसर, अरे वाचाल! पार्वती वटुम्

(ङ) पार्वति! प्रीतोऽस्मि तव तपस्यया। शिवः पार्वतीम्

Question 5:

प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत-

(क) वटुं दृष्ट्वा पार्वती सादरं किम् अवदत्?

(ख) वटुः पार्वतीं किम् अपृच्छत्?

(ग) नारदवचनप्रभावात् पार्वती किं कर्तुम् ऐच्छत्?

Answer:

(क) वटुं दृष्ट्वा पार्वती सादरं अवदत् - "वटो! स्वागतं ते। उपविशतु भवान्।"

(ख) वटुः पार्वतीं अपृच्छत् यत् - "हे तपस्विनि! किमर्थं कठिनं तपः समाचरसि? स्वप्रश्नस्य उत्तरं श्रुत्वा वटुः अपृच्छत् - "अयि पार्वति! किं सत्यमेव त्वं शिवं पतिमिच्छसि यो हि अशिवं चरति, श्मशाने वसति? यस्य त्रीणि नेत्राणि, यस्य वसनं गज चर्म, यस्य अङ्गरागः चिताभस्म, यस्य परिजनाश्च भूतगणाः, किं तमेव शिवं पतिमिच्छसि?

(ग) नारदवचनप्रभावात् पार्वती शिवं पतिरूपेण इच्छन्ती तपस्या कर्तुम् इच्छति स्म।

Question 6:

मञ्जूषातः पदानि चित्वा समानार्थकानि पदानि लिखत-

माता दृष्ट्वा कानने जन्तवः नेत्राणि

वने -----

पशवः -----

जननी -----

नयनानि -----

विलोक्य -----

Answer:

वने कानने।

पशवः जन्तवः।

जननी माता।

नयनानि नेत्राणि।

विलोक्य दृष्ट्वा।

Question 7:

उदाहरणानुसारं पदरचनां कुरुत-

यथा वसति स्म = अवसत्

(क) पश्यति स्म = -----

(ख) लिखति स्म = -----

(ग) चिन्तयति स्म = -----

(घ) वदति स्म = -----

(ङ) गच्छति स्म = -----

यथा अलिखत् = लिखति स्म।

(क) ----- = कथयति स्म।

(ख) ----- = नयति स्म।

(ग) ----- = पठति स्म।

(घ) ----- = धावति स्म।

(ङ) ----- = हसति स्म।

Answer:

यथा वसति स्म = अवसत्।

(क) पश्यति स्म = अपश्यत्।

(ख) लिखति स्म = अलिखत्।

(ग) चिन्तयति स्म = अचिन्तयत्।

(घ) वदति स्म = अवदत्।

(ङ) गच्छति स्म = अगच्छत्।

यथा अलिखत् = लिखति स्म।

(क) अकथयत् = कथयति स्म।

(ख) अनयत् = नयति स्म।

(ग) अपठत् = पठति स्म।

(घ) अधावत् = धावति स्म।

(ङ) अहसत् = हसति स्म।

www.dreamtopper.in